

Лекція №3 Первісна медицини – емпірична медицина

План

1. Зародження медицини.
2. Медицина первіснообщинного ладу.

ЗАРОДЖЕННЯ МЕДИЦИНИ. МЕДИЦИНА ПЕРВІСНООБЩИННОГО ЛАДУ.

За археологічними знахідками останніх часів первісна людина виникла 3-4 мільйони років тому. У розвитку людини розрізняють два переломних моменти. Перший, найважливіший, характеризується початком трудової діяльності із застосуванням знаряддя та переходом від стадії тваринних попередників людини до стадії формування людей. До цього періоду в найбільш ранній його стадії відносять такі типи людей, як архантропи (пітекантропи, синантропи) та палеоантропи (неандертальці).

Другий переломний момент на межі раннього і пізнього палеоліту характеризується перетворенням палеоантропів на людей сучасного типу — неоантропів з переходом від стадії первісного людського стада до первісної родової общини. У першому періоді формування людей разом з іншими пережитками тваринного минулого людини збереглися і застосовувалися при захворюваннях та пошкодженнях засоби, близькі до генетичне зумовлених, інстинктивних, які спостерігаємо у вищих тварин. Адже тварини при пошкодженнях зализують рани, при захворюваннях вишукують і поїдають різні трави, п'ють воду з мінеральних джерел, використовуючи поклади солі, звільняються від паразитів. На початкових етапах зародження і формування медицини інстинктивні дії самодопомоги поступово набирали форми усвідомленої допомоги. Надання допомоги однією людиною іншій при травмах і захворюваннях уже свідчило про зародження медичної допомоги, як форми суспільної практики. Початок такої допомоги за даними науки, можна віднести до кам'яного віку, віку неандертальців. Є думки філософів (Жан-Жака Руссо, В. Ріхтера та інших), що первісна людина не мала потреби в медичній допомозі, не знаючи ні недуг, ні страждань, ідучи з життя лише в глибокій старості. Але наукою доведено, що такий

"золотий вік" є лише поетичною легендою. За даними палеоанатомії, середня тривалість життя людини в Юрський період (70-30 тис. років тому) становила 29,4 роки, а у Верхній палеозойський період (30-12 тис. років тому) - 32,4 роки. Основною відмінністю людини від інших істот є характерна для неї цілеспрямована праця, що, в свою чергу, спричинило утворення нових міжнейронних, функціональних зв'язків. Вплив праці на психічну діяльність людини настільки великий, що це сприяло перетворенню антропоїдів в людину розумну. Впливаючи своєю працею на природу навколо себе, людина змінювала і свою власну природу. При цьому людина прагнула зберегти свої фізичні сили, здоров'я. Елементарні заходи захисту, наприклад, прикриття тіла від несприятливих зовнішніх умов - холоду, негоди, спеки, - все це примітивні витoki гігієни. Тяжкі умови існування, добування їжі сприяли виникненню захворювань. Уже на скелетах тварин і людей знаходять сліди як перенесених хвороб, так і лікувальних втручань. З цими умовами життя пов'язані і початки лікувальної діяльності, передусім самолікування. До найдавніших лікувальних дій, очевидно, належать: допомога при пологах, травмах, деяких розладах травлення, ураженнях та пошкодженнях шкіри. Харчувалася первісна людина різними ягодами, горіхами, корінням у їх природному вигляді. За такого харчування вона змушена була ознайомитись з отруйними і лікувальними властивостями їжі. З часом почала розрізняти суто лікувальні рослини з проносною і блювотною діями та користуватися ними в разі потреби. Оскільки відшуковували і збирали продукти харчування в основному жінки, то можна вважати, що вони були першими їх знавцями. Володіння вогнем дало людям можливість розселитися на більш широких просторах, збагатило їх новими продуктами харчування. До того ж обробка цих продуктів вогнем сприяла кращому засвоєнню їх людським організмом. Поживні речовини почали використовуватись як лікувальні. Переконавшись, наприклад, у блювотній, проносній, снодійній, болезаспо-кійливій, збуджувальній діях деяких рослин, їх використовували для заспокоєння голоду, болю і т.д. Люди почали їх застосовувати спеціально для полегшення того чи іншого страждання. Суто досвідним шляхом людина почала використовувати з лікувальною метою воду, сонячне тепло, розтирати, розминати хворі місця, спиняти

стисканням кровотечу, знерухомлювати місця перелому, прив'язуючи до пошкодженої кінцівки палицю чи шматок кори дерева. Коли людина винайшла спис, ніж, лук, вона почала вживати ліки і тваринного походження (жир, окремі органи тварин, кров). Розвиток гончарного ремесла дав змогу не лише краще готувати і зберігати їжу, а й заготовляти ліки. Коли людина почала займатися скотарством, то допомога тваринам, спостереження за тим, як діють на них різні трави, збільшували її лікувальний досвід. З часів первіснообщинного ладу функції догляду та обслуговування, які входять у сферу сестринської справи, виконували жінки, матері, сестри. Цілком природно, що жінка доглядала новонароджених, немовлят, а пізніше — дітей. Вона завжди сприяла збереженню здоров'я всіх членів сім'ї, її турбота поширювалася на друзів, сусідів або й на всю общину. Поступово вона охоплювала радіусом своєї діяльності та опіки хворих, немічних та старих. Оскільки емпіричні знання людини в цей час були дуже обмежені, то пояснити всі явища навколо людини могла, лише допустивши існування надприродних сил. З часом у неї створюється примітивний комплекс уявлень про незрозумілі явища, своєрідний світогляд, вона шукає для себе пояснень виникнення навколишніх явищ природи: зміни дня і ночі, виникнення вітру, грому, чому людина спить, хворіє, вмирає... Так виникають релігійні вірування: тотемізм - віра людини в існування надприродного зв'язку між родовою групою людей і певними видами тварин та рослин; анімізм - віра в наявність духів і душ; магія - віра в існування надприродних, невидимих зв'язків і вплив окремих явищ природи на людину, зворотного впливу людини на природу та людини на людину. Наприклад, щоб пішов дощ - розбризкували навколо себе воду, щоб прискорити пологи - розв'язували вузлики і тому подібне. Ці дії супроводжувалися словами (замовляннями, заклинаннями, пізніше молитвами). За такого світогляду хвороба, якщо немає видимої причини, сприймалась як наслідок вселення в людину ворожої сили, яку можна вигнати благанням, подарунком - жертвою, погрозою, налякати своїм одягом, криком, спалити тощо. Сестринська справа від початку розглядалась як різновид діяльності лише для жіночої статі, а це вже крок вперед, тобто визнання, що для виконання зазначених функцій вимагаються риси та особливості

характеру, притаманні жінкам. Таким чином, уявлення про медичну сестру та її роль поєднувалися з образом матері, ніжної, доброї, ласкавої, завжди близької, розумної завдяки життєвому досвіду, але неосвіченої. На зміну первісному суспільству в історії людства прийшов перший класовий лад - рабовласницький. За даними історичної науки, класове розшарування людства вперше в світі відбувалося в долині Нілу, в Стародавньому Єгипті, на рубежі V і IV тисячоліть до н.е. Потім класове розшарування мало місце в Месопотамії (межиріччя Тигру й Єфрату) в IV тисячолітті до н.е. Утворилися держави Вавілонія, Ассирія і сформувались рабовласницькі держави у Південній Азії, Індостані; у II тисячолітті до н.е. - у народів Китаю і тоді ж — у народів Середземномор'я; у I тисячолітті до н.е. - у народів Європи і у Стародавній Америці. Рабовласницький лад, хоча і ґрунтувався на жорстокому гнобленні людини людиною, створив умови для розвитку суспільства, можливості для поділу праці, її спеціалізації, виникли різні ремесла, ремісники, в тому числі й медицина і медики. Професійна медицина, ґрунтуючись на досягненнях народної медицини, збагачується новими уявленнями про причини захворювань та засобами лікування. Прогрес, культура й медицина у перших великих рабовласницьких державах мали у кожній з них свою специфіку залежно від соціальних умов і географічних особливостей. З'являються перші письмові праці медичного змісту, які дають найкраще уявлення про досвід тогочасних лікарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шегедин М.Б., Мудрик Н.О. Історія медицини та медсестринства. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. — 328 с.
2. Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю. Історія медицини. — К.: Вища шк., 2001. - 431 с.

Завдання : Реферати